

De tuin van het geluk

De vriendschap danst de wereld rond en roept ons allen op te ontwaken
en onszelf gelukkig te prijzen. (Epicurus, Vaticaanse stelling nr. 52)

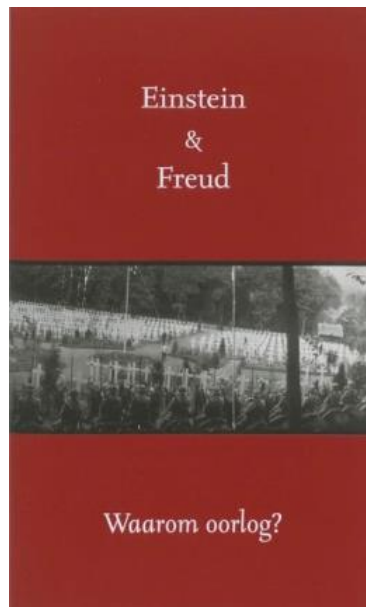
Van het grote geweld... ...naar de eeuwige vrede

Enkele lezenswaardige boeken

DE MENS: GEWELDDADIG OF VREEDZAAM?	2
<i>Einstein en Freud – Waarom oorlog? (1933)</i>	2
<i>Erich Fromm - Anatomie van de menselijke destructiviteit (1983)</i>	6
<i>Peter Singer – Darwin voor links (1999)</i>	7
WERELDPROBLEMEN VRAGEN VREDE	8
<i>Dirk Barrez - Ik wil niet sterven aan de xxste eeuw (1999)</i>	8
<i>Tom Sauer – De strijd voor vrede (2017)</i>	9
KOSMOPOLITISME	10
<i>Meester Mo – Tien stellingen tegen Confucius (ca.479-381 vóór jaar 0)</i>	10
POLITIEKE VOORSTELLEN VOOR VREDE	11
<i>Iring Fetscher – Modellen voor wereldvrede (1972)</i>	11
<i>Bertrand Russell - Heeft de mens een toekomst? (1961)</i>	12
<i>Bertrand Russell – In Praise of Idleness (1935)</i>	13

De mens: gewelddadig of vreedzaam?

Einstein en Freud – *Waarom oorlog?* (1933)

Kern van deze briefwisseling tussen Einstein en Freud is de vraag van Einstein of er psychologische mechanismen zijn waarom de enig rationele oplossing voor het vredesvraagstuk – een wereldregering – zo moeilijk te realiseren lijkt.

Freud verwijst naar zijn theorie van de doodsdrijf.
Opmerkelijk is dat Freud toch ruimte laat voor enig optimisme.

uit brief van Einstein aan Freud:

Vraag van Einstein:

*Het bij de huidige stand van zaken belangrijkste vraagstuk van onze beschaving: is er een weg om de mensen van het onheil van oorlogen te bevrijden?
Vanwege de voortschrijdende techniek is deze vraag een existentieel vraagstuk geworden voor de geciviliseerde mensheid.*

De organisatorische kant van het probleem is eenvoudig: de staten roepen een wetgevende en juridische autoriteit in het leven om alle conflicten te beslechten die tussen staten kunnen ontstaan.

Maar:

Recht en macht zijn onverbreekelijk met elkaar verbonden.

Dus:

Internationale veiligheid is alleen haalbaar als de staten onvoorwaardelijk van een deel van hun soevereiniteit afstand doen.

Maar:

De machtshonger van de heersende bovenlaag in elk staat verzet zich tegen een inperking van de soevereine rechten van de staat.

Dus:

Met en rijst de vraag hoe het mogelijk is dat de minderheid de volksmassa's aan haar begeerten dienstbaar kan maken, terwijl die massa zelf alleen maar te lijden en te verliezen heeft door een oorlog.

Het meest voor de hand liggende antwoord:

De heersende minderheid heeft de scholen, de pers en gewoonlijk ook de religieuze organisaties in handen. Dank zij deze middelen beheerste en stuurt ze de emoties van de brede massa.

Dit leidt tot nieuwe vraag:

Hoe is het mogelijk dat de massa zich door de genoemde middelen tot razernij en zelfopoffering laat ophitsen.

Dit leidt tot kernstelling:

Het antwoord kan alleen zijn: in de mens leeft een behoefte om te haten en te vernietigen, in normale tijden latent aanwezig, maar ze kan gemakkelijk worden opgewekt en versterkt tot een massapsychose.

Daardoor wordt de beginvraag:

bestaat er een mogelijkheid om de psychische ontwikkeling van de mensen zodanig te sturen dat zij meer weerstand kunnen bieden aan de psychosen van haat en vernietiging?

uit het antwoord van Freud:

Het wezenlijke is de overwinning van het geweld doordat de macht wordt overgedragen aan een grotere eenheid, die door gevoelsbanden (de technische term is identificatie) bijeen wordt gehouden.

Maar de gemeenschap bevat vanaf het begin elementen die ongelijke macht bezitten. Het recht van de gemeenschap wordt dan de uitdrukking van de ongelijke machtsverhoudingen.

De onderdrukten zullen voortdurend naar meer macht streven en deze veranderingen in de wet erkend willen zien, dus juist van ongelijk recht willen komen tot gelijk recht voor iedereen

Sommige veroveringsoorlogen droegen ertoe bij dat geweld veranderde in recht, doordat ze grotere eenheden schiepen waarbinnen het niet langer mogelijk was geweld te gebruiken en een nieuwe rechtsorde de conflicten beslechtte. Men moet toegeven dat oorlog als middel om de zo fel begeerde 'eeuwige vrede' tot stand te brengen niet ongeschikt zou zijn, omdat hij de grote eenheden kan scheppen waarbinnen een sterk centraal gezag verdere oorlogen onmogelijk maakt. En toch leent oorlog zich slecht voor dit doel, want de resultaten van een verovering zijn doorgaans niet blijvend. Bovendien kwamen door verovering alleen partiële eenwordingen tot stand en provoecerden de onderlinge conflicten pas echt een gewelddadige afloop. Zo hebben al deze oorlogsinspanningen alleen tot gevolg gehad dat de mensheid talrijke, zo niet eindeloze reeksen oorlogjes heeft ingeruild voor sporadischer, maar des te verwoestender grote oorlogen.

Wij nemen aan dat er in de mens maar twee soorten driften werkzaam zijn: driften die willen behouden en verenigen (erotische driften) en andere driften die willen vernietigen en doden (agressie- of destructiedrift).

Als de mensen worden aangespoord om oorlog te voeren, zal in hen een groot aantal motieven positief reageren, lage en edele motieven. De lust in agressie en destructie is er stellig één van. Doordat deze destructieve strevingen zijn versmolten met andere – erotische en ideële – strevingen, zijn ze natuurlijk gemakkelijker te bevredigen.

Onze destructiedrift is van veel grotere betekenis dan haar geringe populariteit doet vermoeden. Deze drift is in ieder organisme werkzaam en streeft ernaar het tot verval te brengen, het leven terug te brengen tot de staat van onbezielde materie. Ze verdient in alle ernst de naam van doodsdrift.

De doodsdrift wordt destructiedrift doordat ze met behulp van speciale organen naar buiten, tegen objecten wordt gericht. Het organisme behoudt als het ware zijn eigen leven door vreemd leven te vernietigen.

Wij kunnen de conclusie trekken dat het een hopeloze zaak is de agressieve neigingen van de mensen te willen afschaffen.

Wij vinden moeiteloos een formule voor de indirecte methoden om oorlogen te bestrijden. Als de bereidheid om oorlog te voeren een uitvloeisel van de destructiedrift is, ligt het voor de hand daartegen de tegenspeler van deze drift, de eros, te hulp te roepen. Alles wat gevoelsbanden tussen de mensen tot stand brengt, moet tegen de oorlog werken. Deze banden kunnen van tweeërlei aard zijn. Ten eerste relaties zoals die met een liefdesobject, zij het zonder seksuele doelen: “hebt uw naaste lief als uzelf”. Deze eis is gemakkelijk gesteld, maar moeilijk te bevredigen. De tweede soort gevoelsband ontstaat dankzij identificatie, alles wat belangrijke punten van overeenkomst tussen mensen schept.

Een aspect van de aangeboren, niet op te heffen ongelijkheid van de mensen is dat zij uiteenvallen in leiders en afhankelijken. De laatsten vormen de overgrote meerderheid, zij hebben behoefte aan een autoriteit die beslissingen voor hen neemt, waaraan zij zich meestal onvoorwaardelijk onderwerpen.

Men moet meer dan tot dusver zorg besteden aan de opvoeding van een bovenlaag van zelfstandig denkende, niet voor intimidatie ontvankelijke, naar waarheid dorstende mensen die de leiding over de onzelfstandige massa's moeten krijgen. Het hoeft geen betoog dat de inmenging van de staatsmacht en het door de kerk opgelegde denkverbod niet bevorderlijk zijn voor de vorming van zo'n elite.

De ideale toestand zou natuurlijk een gemeenschap van mensen zijn die hun driftleven onderworpen hebben aan de dictatuur van de rede. Niets anders zou een zo volmaakte en solide eenheid onder de mensen teweeg kunnen brengen, zelfs al zouden zij hun gevoelsbanden opgeven. Maar hoogst waarschijnlijk is dit een utopische droom.

Wij worden met tegenzin herinnerd aan molens die zo langzaam malen dat de mensen misschien verhongeren voordat ze hun meel krijgen.

U ziet dat het niet veel oplevert als men bij spoedeisende praktische problemen de wereldvreemde theoreticus om raad vraagt. Men kan beter in elk afzonderlijk geval trachten het gevaar te keren met de middelen die bij de hand zijn.

Waarom accepteren wij de oorlog niet zoals al die andere pijnlijke situaties in het leven? Oorlogen lijken immers een natuurverschijnsel, biologisch goed gefundeerd en praktisch amper te vermijden.

Wij zijn pacifisten omdat wij dat om organische redenen wel moeten zijn. Sinds onheuglijke tijden ondergaat de mensheid het proces van de cultuurontwikkeling. De psychische veranderingen waarmee het cultuurproces gepaard gaat, bestaan uit een steeds verder gaande verschuiving van driftdoelen en een toenemende inperking van driftimpulsen. Het intellect wordt sterker en begint het driftleven te beheersen en de neiging tot agressie wordt verinnerlijkt, met alle gunstige en gevaarlijke gevolgen van dien.

Misschien is het geen utopische hoop dat de invloed van deze twee factoren – de culturele houding en de gegronde vrees voor de gevolgen van een toekomstige oorlog – binnen afzienbare tijd een einde aan het oorlog voeren zal maken. Langs welke wegen of omwegen, dat kunnen wij niet bevroeden. Intussen mogen wij ons voorhouden: alles wat de cultuurontwikkeling bevordert, werkt ook tegen de oorlog.

Erich Fromm - *Anatomie van de menselijke destructiviteit* (1983)

Fromm onderscheidt twee vormen van agressie: goedaardige en kwaadaardige.

Goedaardige agressie kan je indelen in twee categorieën: oneigenlijke agressie (speelse agressie, niet opzettelijke agressie en zelfbevestigende agressie) en defensieve agressie (uit narcisme, uit verdringing van strevingen, uit conformisme, uit hebzucht).

Deze agressie kan toch verminderen door sociale veranderingen. Als iedereen materieel aan zijn trekken komt en iedereen zin heeft in het leven, wordt groepsnarcisme overbodig en kan de defensieve (goedaardige) agressie verdwijnen.

Kwaadaardige agressie komt alleen voor bij de mens, omdat de mens als gevolg van gebrek aan instincten en als gevolg van de ontwikkeling van een zelfbewustzijn (met besef van grenzen en van de dood) een existentieel conflict kent. Dit leidt tot existentiële behoeften, wat Fromm begeerten noemt.

Die begeerten kunnen volgens Fromm 2 kanten uitgaan, ofwel in de richting van liefde, tederheid, streven naar waarheid en schoonheid, ofwel in de tegenovergestelde richting en dan krijg je agressieve begeerten (dat zijn sadisme en necrofilie, in het jargon van de psychoanalyse).

Welke kant de begeerten van iemand uitgaan, noemt Fromm "karakter". De totstandkoming van een karakter wordt nu sterk bepaald door de "sociale voorwaarden", de cultuur waarin iemand leeft. Een samenleving met vrijheid en zonder uitbuiting leidt tot een positief karakter. Een tegenovergestelde samenleving leidt tot een destructief, kwaadaardig agressief karakter. Dus opnieuw is er de mogelijkheid kwaadaardige agressie te verminderen door sociale veranderingen.

Peter Singer – *Darwin voor links* (1999)

Links zijn betekent ijveren voor een egalitaire samenleving. In tegenstelling tot wat vaak gedacht wordt, betekent het aanvaarden van het darwinisme niet dat men het linkse standpunt moet opgeven.

Darwin zelf trok geen ethische gevolgen uit zijn leer. Rechtse denkers daarentegen hebben Darwin voor hun kar gespannen.

Links moet een aantal vroegere, foutieve ideeën laten vallen. Links moet zijn streven naar volmaaktheid opgeven, een streven dat overigens de oorzaak is van vele linkse mislukkingen.

Links moet onder meer de theorie van Marx over de geschiedenis als een noodzakelijk proces (de komst van het communisme zou een noodzakelijkheid zijn) opgeven.

Links moet ook de idee laten varen dat de mens volledig maakbaar is. Zo is er in alle culturen groepsleiderschap, in vele culturele varianten. Een vorm van leiderschap is dan ook onvermijdelijk, maar het moet een goede vorm zijn.

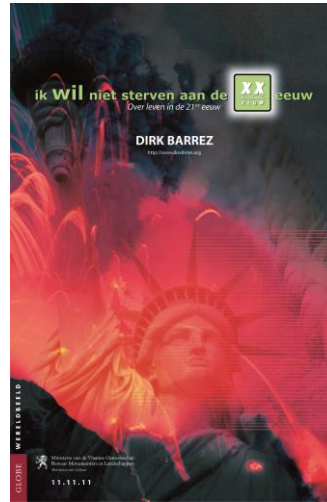
Links moet de fouten van het vroege darwinisme corrigeren.

Er zijn andere vormen van eigenbelang dan rijkdom willen, bv. geaccepteerd worden. In het begin van het darwinisme werd het belang van samenwerking niet voldoende ingezien. Naast concurrentie is er ook (bij dier én mens) de neiging tot wederzijdse samenwerking.

De structuren om status te zoeken moeten in een linkse richting gestuurd worden. De meeste mensen willen wel degelijk samenwerken. Te veel ongelijkheid zorgt echter voor marginalen die niet meer tot samenwerken komen. De harde concurrentie moet verdwijnen, want dat geeft te weinig geluk, zowel bij de verliezers als bij de winnaars (de succesrijken moeten teveel wantrouwen koesteren).

Wereldproblemen vragen vrede

Dirk Barrez - *Ik wil niet sterven aan de xxste eeuw* (1999)

Het boek handelt over een aantal wereldproblemen, onder meer:

- ❖ kernwapens: het non-proliferatieverdrag (1986) wordt niet uitgevoerd. Nieuwe landen ontwikkelen kernwapens en de kernmachten bouwen hun arsenaal niet af zoals afgesproken. Dat zijn oorlogsmisdaden volgens het Internationaal Gerechtshof.
- ❖ milieuproblemen: de strijd tegen luchtverontreiniging (met zure regen als gevolg) is van cruciaal belang. Daarnaast is duurzame waterwinning belangrijk, een schaarste is op komst. Voedselschaarste is ook een actueel probleem, ongelijke verdeling van rijkdommen is hier de grote boosdoener. We moeten hernieuwbare energiebronnen aanwenden en grondstoffen hergebruiken, alleen zo strijden we tegen het opgeraken van de voorraden.
- ❖ oorlog: er zijn te veel conflicten, als gevolg van onafhankelijkheidsdrang. Landen moeten samenwerken, een internationale politiemacht en meer controle op wapens zijn nodig.
- ❖ te kleine schaal van structuren: een betere wereld vraagt wereldburgerschap. Men moet dus een mondiale overheid hebben (wat zou helpen bij de nood aan publieke goederen), met een internationale justitie (nog grootschaliger dan het Europees Hof voor de Mensenrechten) en ook een zekere vorm van uitvoerende macht.
- ❖ de democratie in natiestaten: positief is een vlotte democratie, maar negatief is dat nationale staten als het ware vijanden worden. Het nationalisme kent meestal succes bij groepen die slachtoffer zijn van de globalisering. Fundamentalisme is ook zo'n gevaarlijke kracht. Het ziet geen plaats voor andere overtuigingen.
- ❖ de discussie over de Verlichting: is het iets goed of slecht? Tegenstanders noemen de Verlichting iets westers, wat zorgt voor het verzet tegen het idee van een universeel gedachtegoed. Mensenrechten moeten echter verdedigd worden, tegen het cultuur-relativisme in. Samenwerken biedt een kans om elkaars cultuur te leren kennen en appreciëren, het zou ook helpen voor de algemene veiligheid van de wereld.
- ❖ ten slotte, er wordt te veel onnodige informatie verspreid. Daarbij kijkt men te veel weg van de grote problemen en beperkt men zich tot het eigen land. We hebben dus een betere kwaliteit van informatie nodig.

Tom Sauer – *De strijd voor vrede* (2017)

Basisstelling is dat veel wereldproblemen voortkomen uit het feit dat bepaalde groepen andere groepen negeren en niet accepteren.

Sauer past dit toe op 3 problemen:

- **terrorisme:** er zijn drie groepen terroristen te onderscheiden, de leiders, de uitvoerders en de sympathisanten.
Radicalisering bij moslimjongeren is meestal een reactie op het feit dat allochtonen nog altijd niet aanvaard worden.
We moeten de oorzaak van het probleem aanpakken: stabiliseren van de situatie in het Midden-Oosten, aanpassing van het buitenlands beleid, opnemen van allochtonen met meer inclusie, hen accepteren en gelijkwaardig behandelen.
We moeten onze veiligheidsinfrastructuur versterken, maar met mate en we moeten de mensenrechten blijven verdedigen. We mogen niet overdreven reageren, terrorisme is niks nieuws.
In dat verband doet de media-aandacht voor terrorisme de samenleving meer kwaad dan goed.
- **het optreden van Rusland, o.a. in Oekraïne:** we erkennen onvoldoende dat Rusland grotendeels terecht gefrustreerd is. We komen onze beloftes niet na, gemaakt na de Val van de Muur, om Rusland te accepteren in de EU en de Europese collectieve veiligheidsorganisaties.
- **kernbewapening:** kernwapens zijn verwoestende en gevaarlijke wapens. De oplossing van Westerse landen was het non-proliferatieverdrag: niet-atoomlanden maken geen kernwapens en in ruil krijgen ze hulp bij burgerlijke atoomenergie en beloven de atoomlanden de vernietiging van hun kernarsenaal. De atoomlanden hebben die laatste belofte echter niet gehouden, waardoor niet-atoomlanden zich gefrustreerd, genegeerd en niet erkend voelen.
Atoombewapening is hoe dan ook gevaarlijk: er is de mogelijkheid van vals alarm en technische problemen, plus mogelijk terroristisch gebruik van kernmateriaal. President Trump zorgt voor extra dreiging. Kernwapens zullen gebruikt worden binnen enkele decennia en dat zal het einde van de wereld zijn.
De oplossing bestaat uit een verdrag op totaalverbod van kernwapens, zoals bepleit door het "humanitair initiatief". Er zijn wel vijf voorwaarden: iedereen moet mee doen, er moet een verificatiemechanisme en een bestraffingsmechanisme zijn, er moeten wijzigingen komen aan de Veiligheidsraad en een wijziging van het idee dat elke vrije staat een andere staat kan binnenvallen.

Kosmopolitisme

Meester Mo – *Tien stellingen tegen Confucius* (ca.479-381 vóór jaar 0)

Meester Mo (Mozi, Micius- ca.479-381 vóór jaar 0) is een filosoof uit het oude China, bekend door zijn *Tien stellingen tegen Confucius*.

Het boek bestaat uit tien stellingen tegen Confucius, één van de grootste filosofen van China, die pleit voor harmonie binnen een hiërarchisch kader.

Mo wil de strakke hiërarchie doorbreken. Zo pleit hij voor “Werving van de besten”, zodat mensen voor een functie verkozen worden op basis van hun capaciteiten.

Er is “Vereenzelviging met de meerdere” nodig: men moet consistent één uniforme norm van gerechtigheid hanteren doorheen de verschillende niveaus van beleidsvoering, vertrekkend van het hoogste niveau, de Zoon van de Hemel, en reikend tot het laagste niveau, de ambtenaren in districten en dorpen.

Mo heeft verder kritiek op de rituelen en praktijken van de aristocratie, die immers een belasting zijn voor het volk. Daarom pleit Mo voor “Soberheid in uitgaven” en verzet zich tegen de confucianistische praktijk van uitgebreide begrafenissen en lange rouwperiodes en ook tegen de de pracht en praal van muzikale opvoeringen aan de hoven en in aristocratische middens.

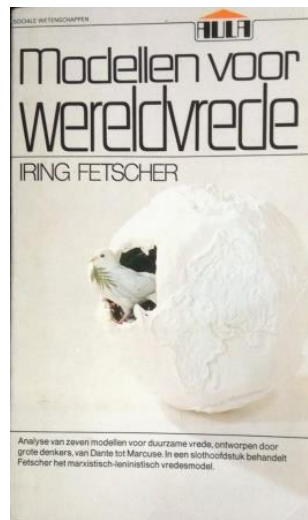
Mo keert zich ook tegen het geloof in het lot, want dat leidt tot onderdrukking. Voor Mo is de wereld maakbaar.

Mo kant zich vooral tegen oorlogen gevoerd door de elites. Er is ten eerste een utilitaristisch argument: het verlies is groter dan de winst (zowel materieel als qua mensenlevens), er zijn meer verliezers dan winnaars en de winnaars worden uiteindelijk ook verliezers. Ten tweede is oorlog een misdaad, het is niet medemenselijk. Dit sluit aan bij de kerngedachte van meester Mo: het ontwikkelen van universele liefde, of “De zorg voor allen” (jian ai).

De oorzaak van de wanorde in de wereld ligt in de neiging van mensen om meer belang te hechten aan het eigen welzijn dan aan dat van anderen, meer aan het welzijn van de eigen groep van familie en vrienden dan aan de groep van anderen. Als iedereen zonder enig onderscheid zorg zou dragen voor elkeen, dan zou de wanorde in de wereld opgelost zijn. Mensen zijn niet “personen uit die of die streek”, maar allen onderdanen van de hemel. De hemel zorgt voor alle mensen, dus moeten ook mensen voor iedereen zorgen. Dat lijkt moeilijk toe te passen, maar dat is het niet, want wie zorg voor anderen betoont, zal zelf zorg terug krijgen.

Politieke voorstellen voor vrede

Iring Fetscher – *Modellen voor wereldvrede* (1972)

Om de weg naar de vrede te verduidelijken onderzoekt Fetscher 7 verschillende vredesmodellen.

1. Het meest te wensen is het construeren van een wereldstaat. Wel is dit model volgens Fetscher waarschijnlijk niet haalbaar.
2. Ten tweede is er het model van machtsevenwicht. Oorlog kan hier vermeden worden doordat twee staten op een gelijk machtsniveau staan. Men is dan niet geneigd om aan te vallen, maar dit model kan gemakkelijk uit evenwicht gebracht worden.
3. Ten derde is er vrijhandel. Oorlog kan ontstaan door handelsrivaliteit, wat door dit model vermeden kan worden. Ook de welvaart zou hierdoor gelijk verdeeld kunnen worden. Jammer genoeg moeten we constateren dat het liberalisme leidde tot kapitalisme en ongelijkheid.
4. Het vierde model (bv. bij Fichte) beweert – tegengesteld aan het vorige model - dat we onafhankelijke, zelfvoorzienende staten moeten vormen, want hoe groter de verbindingen tussen twee staten, hoe groter de kans op (gewapende) conflicten.
5. Ten vijfde, vrede kan ook bereikt worden door democratie. Kant beweert dat dit de enige legitieme staatsvorm is. Burgers beslissen mee over oorlog en vrede, waardoor ze doorgaans kiezen voor vrede. Kants theorieën werden de voorbije jaren weerlegd; republieken worden niet verhinderd tot het voeren van oorlogen.
6. Ten zesde, vrede kan eveneens bereikt worden met socialisme. Dat sluit tegengestelde economische belangen uit en zorgt ook voor de voordelen van democratie. Wanneer de populariteit van het socialisme toeneemt, resulteert dat in een afname van nationalisme.
7. Ten zevende, een laatste manier om wereldvrede te bereiken is door de agressiviteit van individuen te kanaliseren. Dit kan gebeuren door optimale behoeftenbevrediging. Agressie is volgens psychologen typisch aan de mens (dit komt door natuurlijke selectie - Freud sprak over een aangeboren doodsdrijf). We moeten die agressie leren kanaliseren en afleiden naar objecten waarbij de agressie geen schade aanricht (bv. sport). Fetscher verwijst hierbij naar de theorie van Marcuse: wanneer het realiteitsprincipe ontaardt in het prestatieprincipe, ontstaat er agressie. Dit is het geval bij de huidige arbeidsvormen (concurrentie in het kapitalisme, rigide socialisatievormen in het communisme).

Bertrand Russell - *Heeft de mens een toekomst?* (1961)

Russell heeft heel zijn leven gepleit voor een wereldregering.

In zijn eerste boek over vrede, *Justice in War Time* uit 1916, twijfelt hij nog aan de haalbaarheid.

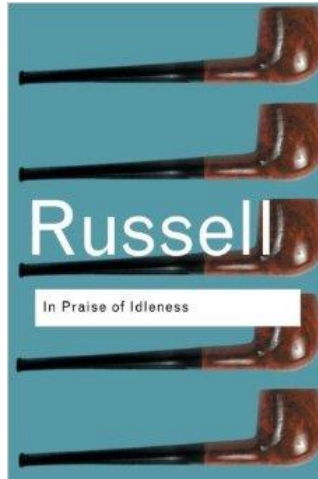
Dit boek is het enige boek van Russell over de vredesproblematiek dat vertaald is in het Nederlands. Het is historisch gedateerd en gaat in op de internationale spanningen ten tijde van de koude oorlog. Maar de argumentatie voor een wereldregering blijft overeind: een algemene ontwapening zou, hoe buitengewoon belangrijk en wenselijk ook, zo ze al tot stand kwam, op zichzelf niet genoeg zijn om een duurzame vrede te verzekeren. Wat daarvoor nodig is, is een vrijwillige overeenkomst tussen de volkeren om hun strijdkrachten bijeen te voegen en te onderwerpen aan een met aller instemming gekozen internationaal gezagsorgaan.

De argumenten tegen een wereldregering houden weinig steek. Zij die voor onbeperkte nationale vrijheid zijn, beseffen niet dat dezelfde redenen ook onbeperkte individuele vrijheid zouden rechtvaardigen.

Zij die wijzen op het gevaar van een dictatuur, hebben gelijk, maar dat probleem doet zich ook voor in natiestaten.

Zij die vrezen dat er geen samenhang meer zou zijn bij gebrek aan een vijand, vergeten dat er "vijanden" overblijven, zoals het bestrijden van ziektes.

Bertrand Russell – *In Praise of Idleness* (1935)

De bundel *In Praise of Idleness and Other Essays* bevat een aantal essays met grote relevantie voor het vredesvraagstuk.

1) *The Ancestry of Fascism:*

hierin bespreekt Russell o.a. Fichte and Carlyle en legt hij vooral het verband tussen het fascisme en irrationaliteit.

2) *The Case of Socialism:*

hierin geeft Russell 9 argumenten voor een socialistische maatschappijordening, die niet alleen het proletariaat ten goede komt, maar ook de rest van de bevolking, met uitsluiting van een kleine minoriteit (de huidige superrijken).

Het voorkomen van oorlog is daarbij het voornaamste argument. Het kapitalisme geeft immers stimuli aan de oorzaken van oorlog. Zo leidt het winststreven tot het streven naar een ruimere afzetmarkt, wat de spanningen tussen de naties doet toenemen.

3) *Scylla and Charybdis, or Socialism and Fascism:*

hierin verwerpt Russell niet alleen het fascisme maar ook het communisme van de USSR. Socialisme moet democratisch zijn.

4) *In Praise of Idleness:*

hierin verzet Russell zich tegen het productivisme. We hebben de mogelijkheden om het voor de werkmens geforceerde werk te verminderen en zo te zorgen voor meer vrije tijd. Daaruit kan creativiteit en geluk vloeien.